

European Electoral Studies

VOLUME: 4
ISSUE: 1

Tiemann, Guido. Wahlsysteme, Parteiensysteme und politische Repräsentation in Osteuropa (recenze/review)

Vít Šimral (179033@mail.muni.cz)

Tiemann, Guido. Wahlsysteme, Parteiensysteme und politische Repräsentation in Osteuropa. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften 2006 (Politische Kultur in den neuen Demokratien Europas); 377 stran; brož; ISBN 978-3-531-15005-5.

Volební systémy postkomunistických zemí už od počátku 90. let přitahují pozornost politologů pocházejících nejen z tohoto regionu, ale i z prostředí západní politologické tradice. Jedním z posledních autorů, který se k problematice voleb v nově demokratizovaných zemích východní a středovýchodní Evropy vyjádřil, a to způsobem důkladným a velmi inovativním, je i Guido Tiemann, německý badatel specializující se na evropské stranické a volební systémy, který nyní působí ve vídeňském Institutu vyšších studií. V knize *Wahlsysteme, Parteiensysteme und politische Repräsentation in Osteuropa*, jež je založena na disertační práci obhájené v červenci 2005 na Evropské univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou, Tiemann analyzuje fungování volebních systémů postkomunistického areálu metodologií, kterou sám označuje za „politicko-ekonomickou“ a navazující na „systematickou, empirickou analýzu“ v tradici díla D. Raea *The Political Consequences of Electoral Laws* (s. 42). Hned zpočátku je možno předeslat, že kniha bezpochyby představuje velmi cenný přínos ke studiu volebních a stranických systémů v inkriminovaném politickém areálu, a i přes některé nedostatky by se měla stát součástí povinné četby pro německy hovořící badatele v tomto oboru. Je proto určitě škoda, že se Tiemannově studii nedostalo anglického překladu, který by ji zpřístupnil i širšímu okruhu čtenářů.

Centrální v celé knize je tázání po dvou „dimenzích“ volebního systému: po formátu stranického systému, tj. dopadu zvolené volební formule na utváření stranickopolitického spektra v dané zemi, a po kvalitě politické reprezentace, tj. způsobu, jak jsou preference voličů promítány do podoby zastupitelských systémů (specificky dolních komor parlamentů) a vlád v jednotlivých zkoumaných zemích. První dimenzi Tiemann ztotožňuje s duvergerovským chápáním „efektivity“ jako hlavní proměnné stranického systému, která má napomáhat vládnutelnosti v politické obci a je často spojována s prvky většinové demokracie, zatímco druhou dimenzí Tiemann zamýšlí „legitimitu“ vládnoucí skupiny v lijphartovském pojetí konsensuální demokracie, kde je úhelným kamenem férovost volebního systému vůči stranám a jeho proporcionalita při rozdělování mandátů za získané hlasy voličů (s. 17–18). Tiemann v této úvodní části poměrně radikálně zužuje celou šíři diskuse mezi zastánci majoritního a konsensuálního typu demokracie, což by mohlo být prvním větším bodem kritiky jako přílišné zjednodušení dosavadního badání; v Tiemannově případě to ale je proto, že jej tento přístup vede k zaměření na duvergerovskou agendu a možnosti formálního modelování dopadů volebních systémů, založené na teorii racionální volby (s. 22).

Tiemann si pro svoji analýzu zvolil jednoduchou, ale účinnou výzkumnou strategii aplikace poznatků a závěrů získaných při studiu etablovaných evropských a

Vít Šimral: Tiemann, Guido. Wahlsysteme, Parteiensysteme und politische Repräsentation in Osteuropa severoamerických demokracií „klasiky“ oboru, jako jsou Giovanni Sartori, Douglas Rae, Andrew Reynolds, Rein Taagepera, Matthew Shugart, Maurice Duverger nebo Gary Cox, na postkomunistický areál. Zvláště na práci dvou posledních odkazují zkonstruované hypotézy: empirický test Duvergerova „sociologického zákona“ o podpoře dvoustranického formátu volebním systémem relativní menšiny a Coxova „M+1“ pravidla, že počet relevantních kandidátů ve volebním obvodu je o jeden větší než počet obsazovaných mandátů, vlastně tvoří náplň studie. Aby ze získaných dat o volebních systémech postkomunistických zemí vytěžil co nejvíce, sáhl Tiemann navíc ke Kitscheltově klasifikaci zemí socialistického bloku, v níž jsou jednotlivé země roztrženy podle politicko-kulturních charakteristik na typy byrokraticko-autoritářský, národně-akomodační a patrimoniální (s. 99). Je třeba proto ocenit, že Tiemannův výzkumný design není jednostranný, ale spočívá jak na komparativní metodě „most different systems“, tak i na metodě „most similar systems“, což umožňuje rozlišení míry homogenity se zeměmi západní Evropy i míry heterogenity uvnitř východní a středovýchodní Evropy.

Co bohužel trochu snižuje hodnotu celé studie, je fakt, že Tiemann do ní zahrnul dohromady pouze 11 zemí, z nichž hned osm se nachází v kategorii patrimoniálních komunismů. Omezenost analýz postkomunistických stran a voleb na spíše small-N studie je ale už dlouhou dobu obecně rozšířeným fenoménem, a i mnohé známější publikace (např. vyzdvihovaná *Post-Communist Party Systems: Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation* Kitschelta a spol.) jsou na tom s počtem zkoumaných zemí ještě mnohem hůře. Přesto se čtenář někdy nemůže vyhnout dojmu, že určitá selekční kritéria, jako např. vynechání států Jugoslávie z důvodu pozdní konsolidace po občanské válce v 90. letech a proto, že tyto státy nebyly pod přímým sovětským vlivem (s. 36), Tiemannovi práci podstatně ulehčila. Zahrnul-li by do komparace i Slovinsko (které občanskou válkou neutrpělo), závěry o své dvoučlenné kategorii národně-akomodačních komunismů (Polsko, Maďarsko) by musel upravit. I výběr Ruska a Ukrajiny namísto např. Albánie a Arménie není podložen zcela relevantními argumenty („nebyla součástí sovětského bloku“ a „nebyla v letech 1990–2002 hodnocena Freedom House jako svobodná“) – v prvním případě není vysvětleno, jakou má spojitost vliv sovětského bloku na analyzované země, ve druhém, proč je potom vybrána Ukrajina a Rusko.

Samotné interpretaci zkoumaných dat se ale dá jen máloco vytknout. Práce je přehledná, jasně strukturovaná a odkazuje na dostatek původních zdrojů. Citace anglických titulů jsou ponechány v původním znění, ostatní autoři jsou citováni z německých překladů; to poněkud kazí celkový dojem z toho důvodu, že mnohokrát jsou doslovně přepsány pasáže Maurice Duvergera. Všech sedm ve studii testovaných hypotéz

se opírá o Duvergerův koncept „mechanického“ a „psychologického“ účinku volebních systémů, které by podle Tiemannova výkladu dosavadního politologického výzkumu nových demokracií v postkomunistickém bloku měly mít jiné účinky na stranický, a v konečné fázi i na politický systém jednotlivých zemí (s. 112). Ve východní a středovýchodní Evropě by tedy z kontextuálních, sociokulturních důvodů neměl platit Duvergerův zákon o podpoře bipartismu volebním systémem relativní většiny, ale naopak, na národní úrovni by mělo dojít k proliferaci stran a fragmentaci stranického spektra. Na úrovni volebního obvodu pak nedojde ke „strategické kooperaci“ mezi voliči a kandidujícími jedinci či kandidáty, nepotvrdí se generalizovaná Duvergerova hypotéza a ani Coxovo pravidlo „M+1“ nebude dodrženo (s. 113).

I k použití právě Coxovy poučky, že relevantní počet kandidátů ve volebním obvodu bude vždy o jeden vyšší, než je počet křesel v obvodu, je možné mít určité výhrady. Prvně, Tiemann pravidlo M+1 používá pouze ve spojení s psychologickým účinkem volební formule, což záběr Coxova konceptu snižuje na polovinu, neboť Gary Cox zamýšlel svoji rovnici jako formální vyjádření nejen dimenze psychologického, ale i mechanického účinku volebního systému. Za druhé, hypotéza ověřuje pouze případy „duvergerovského ekvilibria“, a nikoliv ekvilibria „ne-duvergerovského“. V samotném těle datové analýzy ale Tiemann sám uznává, že právě druhý typ rovnováhy hlasů na úrovni volebního obvodu je možné najít v případě litevského smíšeného systému (s. 248). Přes tento drobný nedostatek, který je pravděpodobně zaviněn autorovou snahou o udržení rozsahu své práce v určitých hranicích a o koherenci argumentace, užívá Tiemann jak Duvergerových tak Coxových závěrů velmi precizně a jejich kontrapozicí s realitou postkomunistické Evropy ukazuje jasně politickou výjimečnost tohoto regionu. To platí obzvláště o první části analýzy, která se zaměřuje na fragmentaci stranického systému na národní úrovni, v níž Tiemann počítá i s tak různými kauzálními faktory, jako je sociální a etnická heterogenita, „timing“ volebních klání a přítomnost přímých prezidentských voleb (s. 164). Všechny tyto proměnné je Tiemann schopen zahrnout do svého vzorce, a i když se konečné výsledky příliš neliší od výsledků předpovídaných Kitscheltovou klasifikací komunistických režimů, přispívají k hutnosti a komplexnosti textu.

Z celkem 345 stran textu autor věnuje přibližně 60 dimenzi nazvané „kvalita politické reprezentace“ (s. 271–333), v níž se namísto klasické výzkumné agendy, označované Sarah Birchovou jako „fairness to parties“, zaměřuje inovativně na „fairness to voters“. Je pochopitelné, že prováděná měření a závěry vyvozené v této kapitole nepůsobí, díky relativní novosti a zatím nepříliš jasné metodologii této stránky výzkumu volebních systémů, natolik přesvědčivě jako část týkající se stranického spektra. Tiemann kvalitu

Vít Šimral: Tiemann, Guido. Wahlsysteme, Parteiensysteme und politische Repräsentation in Osteuropa
politické reprezentace měří několika indikátory: kromě tradiční proměnné počtu „wasted votes“ ve volbách v jednotlivých zemích určuje podle průzkumů veřejného mínění a textové analýzy programů volebních stran míru distorze mezi preferencemi mediánového voliče a preferencemi parlamentních stran, respektive vládní koalice (s. 295–298). Zůstává otázkou, zda tuto „materiální“ dimenzi odrazu voličských preferencí v řízení země je možné na klasické pravolevé škále v postkomunistických zemích vůbec měřit a zda jsou výsledky skutečně reliabilní; Tiemann nicméně předkládá dost argumentů ve prospěch podobného typu analýzy a zvláště v kombinaci s Kitscheltovou klasifikací vyznívají tyto argumenty přesvědčivě.

I proto, hovoříme-li o Tiemannově publikaci jako o celku, nedá se její přečtení specialistům na obor volebních studií jinak než vřele doporučit. I když můžeme mít k jejímu textu všechny zmíněné výhrady, a specialisté na postkomunistický region jistě odhalí ještě další nedostatky, disertační práce Guido Tiemanna představuje velmi inspirující a sofistikovaný přínos do bádání o volebních systémech (což se dá ovšem předpokládat, vede-li vám práci Prof. Dr. Dirk Berg-Schlosser), který stojí za bližší pozornost a jehož by bylo škoda nevyužít při dalším výzkumu voleb v bývalém socialistickém bloku.